

SPOMINI MIRE IVANOVIČ NA ZAČETNE KORAKE ORGANIZIRANEGA VARSTVA NARAVE NA DOLENJSKEM

MIRA IVANOVIČ'S MEMORIES OF THE INITIAL STEPS IN ORGANISING NATURE CONSERVATION IN DOLENJSKA

Barbara KINK

Mira Ivanovič je vse svoje službeno obdobje posvetila varstvu narave. Po končanem študiju biologije na Biotehniški fakulteti v Ljubljani se je leta 1981 zaposlila na Zavodu za družbeno planiranje Novo mesto. Kot edina naravovarstvenica je zaorala ledino tudi na novomeški območni enoti Zavoda RS za varstvo naravne in kulturne dediščine ter kot že izkušena delo nadaljevala na samostojnem Zavodu RS za varstvo narave. Za prizadevanja za zavarovanje in prezentacijo Krajinskega parka Lahinja je prejela Steletovo priznanje. Zdaj je upokojena, vendar se na območju Bele krajine še vedno aktivno vključuje v teme, povezane z naravo. Z njo smo se pogovarjali o ključnih korakih, ki jih je kot glavna akterka ubrala na uspešni poti zavarovanja območij Lahinje, Krupe in Kolpe ter o njenem doživljanju varstva narave skozi čas.

Mira Ivanovič
(Foto: Teo Hrvoje Oršanič)

Kakšni so bili začetki varstva narave na Dolenjskem?

Začetek službovanja je bil zame velik mejnik po zaključku študija. Arhiv podatkov o naravi na območju Dolenjske, Bele krajine in Posavja na Zavodu za družbeno planiranje, kjer sem nadaljevala delo mag. Marjana Ravbarja, je bil zelo skromen. Za moje nadaljnje naravovarstveno delo je bil odločilen uspešen razgovor s komisijo na Republiškem zavodu za varstvo naravne in kulturne dediščine v sestavi Stane Peterlin, Matjaž Puc in Rado Smerdu. To so bili moji vzorniki, ki so me spremljali, utrjevali in mi pomagali vzpostaviti temelje varstva narave na našem območju. Ob pomoči Jova Grobovska, Danila Breščaka in drugih sodelavcev s področja kulturne dediščine smo vzpostavili osnovno bazo naravne dediščine našega območja. Leta 1983 se je zaposlil še biolog Andrej Hudoklin in kasneje krajinski arhitekt Mitja Simič ter geologinja Andreja Škedelj Petrič. Bili smo izjemna ekipa in *Inventar najpomembnejše naravne dediščine Slovenije* (Ljubljana, 1991) je bil za nas »Sveto pismo«.

Kako je takrat potekal proces zavarovanja nekega območja?

Prvi resni naravovarstveni izziv je zame predstavljala vključitev v pripravo naravovarstvenih usmeritev za hidromelioracijsko območje v dolini Podturnščice. Ob pomoči Staneta Peterlina in Matjaža Puca smo se zavzemali za ohranitev najvrednejših delov Podturnščice, saj je bila načrtovana klasična regulacija potoka nesmiselna zaradi plitvega krasa na tem območju. Izsledki inventarizacije Prirodoslovnega muzeja Slovenije in Znanstveno raziskovalnega centra SAZU so pokazali, da gre za izjemne habitate redkih živalskih in rastlinskih vrst. Na podlagi izsledkov nam je uspelo ohraniti mrtve rokave Podturnščice in preprečiti dela na izvirnem delu Lahinje. Ugotovili smo, da je prava pot zavarovanje območja z odlokom in s sprejetjem varstvenih režimov, ki bodo normativno zagotovili varstvo in ohranitev območja. To je bi prvi izziv za pripravo strokovnih podlag za razglasitev območja Krajinskega parka Lahinja. Po težkih pogajanjih nam je uspelo prepričati lastnike, projektante in lokalno politiko, da je vredno ohraniti najvrednejši del povirja Lahinje. Celoten postopek zavarovanja je trajal šest let (1982–1988). V aktivnosti so se dejavno vključevali tudi zavodski konzervatorji za kulturno dediščino. Vodila nas je misel: če bomo nekaj zavarovali, morajo tudi ljudje nekaj imeti od tega. Uspelo nam je združiti krajanke, ki so ustanovili društvo Krnica. Pripeljali smo projekte za označitev in promocijo območja. V vasi Veliki Nerajec so se asfaltirale poti, obnovila se je kapelica, uredilo informacijsko središče. Začela se je pozitivna zgodba življenja parka z ljudmi. Še danes se nadaljuje in je vrhunec dosegla z upravljavcem RIC Črnomelj v zadnji letih. Ponosna sem, da nam je uspelo stopiti skupaj z različnimi deležniki. Območje je turistično zanimivo in varstveno uspešno. To je eden prvih manjših parkov v Slovenji, ki je turistično zaživel v sodelovanju z domačini. To si štejem za velik uspeh.

Hkrati so se začele aktivnosti za varstvo reke Kolpe, saj so se pojavile pobude na hrvaški strani za izkoriščanje hidroenergetskega potenciala. Projekti so vključevali večje potopitve na območju doline Kolpe (npr. Damelj). Ustanovilo se je združenje Prijatelji reke Kolpe z namenom ohranitve doline. Pod vodstvom dr. Dušana Pluta, ki me je osebno povabil k aktivnostim gibanja, se je razvilo razumevanje, da je treba nekaj narediti. Dolgoročni in srednjeročni načrti Republike Slovenije so na podlagi skupnih moči reko Kolpo povzeli kot obvezno izhodišče, prednostno območje varovanja narave, v okviru načrtovanega regijskega parka Kočevsko - Kolpa. Strokovne podlage za zavarovanje tako široko zasnovanega območja so se pripravljale prepočasi, zato smo v enoti takratnega Zavoda RS za varstvo naravne in kulturne dediščine skupaj z občino Črnomelj in s podporo takratnega ministrstva za kulturo dobili sredstva za preučitev celotne Bele krajine v smislu primernosti zavarovanja. Izvedena je bila tudi celovita inventarizacija naravovarstvenih vsebin. Kot vredno območje za zavarovanje je bila izpostavljena dolina Kolpe na odseku od Starega trga do Fučkovcev. Za sprejem odloka o razglasitvi Krajinskega parka Kolpa leta 1998 so bili pomembni izsledki študije. Na podlagi strokovnih argumentov, ki so izpostavili pomen krajinske raznolikosti, kulturne dediščine, biotskih, hidroloških in geomorfoloških vrednosti, je bila varstvena pobuda sprejeta v vseh krajevnih skupnostih. Razprave so potekale zelo intenzivno in dolgo v noč, tudi s težkimi besedami. Brez enega glasu proti je bil na občinski skupščini občine Črnomelj sprejet odlok o zavarovanju Krajinskega parka Kolpa in s sprejetimi varstvenimi režimi preprečena

hidroenergetska izraba. Zanos lokalne skupnosti in zagnanost območne enote sta prispevala k odločitvi, da smo lahko zavarovali območje, preden so projekti hidroenergetske izrabe reke prišli v javno obravnavo. Vrsta omejitev zaradi nenadzorovanega razvoja turistične infrastrukture in obmejnega območja je bila razlog, da je to območje zaslužilo zavarovanje na državni ravni, pri čemer je v veliki meri pomagalo Ministrstvo za okolje, sektor za varstvo narave – Alma Vičar, Jelka Kremesec Jevšenak in Mladen Berginc, ki so pravno, strokovno in naravovarstveno pomagali pripraviti uredbo o zavarovanju z nastavkom upravljanja prek javnega zavoda, ki je bila sprejeta 2006. Od vsega začetka nas je vodilo zavedanje o možnosti izgube reke Kolpe, kar smo v pravem trenutku dojeli in se odločili za zavarovanje. Z namenom usmerjanja razvoja na območju parka ter varstva naravne in kulturne dediščine je država ustanovila Javni zavod Krajinski park Kolpa.

Tretja uspešno zaključena zgodba pa je bilo zavarovanje reke Krupe z ožjim območjem. Zaradi naravovarstveno spornih gradbenih posegov v območju izvira Krupe, žagarske dejavnosti in skladiščenje lesa ob izviru je zavod vodil intenzivne aktivnosti za sanacijo območja. Žagarska dejavnost se je preselila na naravovarstveno sprejemljivo lokacijo in območje je bilo ustrezno sanirano. Tudi v tem primeru je šlo za zanimivo zgodbo in postopek, ki je trajal kar deset let. Odlok je bil sprejet leta 1997. Krupa je pri ljudeh dobila negativen pečat zaradi onesnaženja s PCB v 80. letih, zato je bilo domačine in lokalno skupnost težko prepričati o zavarovanju. Ne glede na to smo zavarovali izrazito vrezano dolino reke Krupe, zunaj vasi. Reko Krupo smo približali samemu Semiču s povezovalno Kraško učno potjo od Lebice do Krupe. Stekli sta dobra popularizacija območja in označitev posameznih lokacij ob reki. S ponosom lahko rečem, da je naravovarstvena vsebina prevladala. Izvir lahko še danes občudujemo v miru in začutimo v vsej njegovi veličini.

Kar se tiče zavarovanj, smo bili strateško zelo uspešni, kar nam je potrdila tudi razglasitev območij Nature 2000. Zavarovana območja so vključena tudi v evropsko omrežje Natura 2000.

Kako pomembno je bilo dobro sodelovanje z deležniki?

Pri varstvu narave si lahko uspešen le, če si v dobrih, tudi prijateljskih odnosih z lokalno skupnostjo, z institucijami, s projektanti, posamezniki, ki so zadolženi za področje varstva narave, z nevladnimi institucijami. Ljudi prepričajo dobri rezultati. In v tej kombinaciji se spleteta spoštovanje in zaupanje. Izjemno pomemben člen v verigi sodelovanja pa so nedvomno tudi mediji.

Kaj je pripomoglo k takšnemu uspehu?

Pri varovanju ne smeš biti preveč ortodoksen, ampak ljudski. Sklepanje kompromisov je neobhodno, a ob tem te v pravo smer vodijo le izkušnje in dobro poznavanje naravnih zakonitosti. V današnjem času so se zavarovanja narave žal ustavila, vendar še vedno menim, da je to prava pot. Z normativnim varstvom, s sprejemom varstvenih režimov je zagotovljena zakonska podlaga varstva in razvoja vrednejših območij narave. Za varstvo narave smo odgovorni vsi! Zato me preseneča, da zavarovanj praktično ni več.

Ali zavarovana območja v Beli krajini funkcionirajo tako, kot je bilo zastavljeno? Kako naprej, kaj je še pomembno?

Vsa tri območja zelo dobro funkcionirajo. Vredno je pohvaliti številne aktivnosti na področju popularizacije in prezentacije. Nujna bi bila sicer strokovna okrepitev vsaj v Krajin-skem parku Kolpa, storiti več na področju aktivnega varstva narave in dobro komunicirati z deležniki zavarovanega območja kot tudi z Zavodom RS za varstvo narave. Krupa sicer nima upravljalca, vendar se občina trudi s projektnimi aktivnostmi.

Ali bi bilo treba zavarovati še kaj?

Grenak priokus imam, da ne pride do zavarovanja habitata črne človeške ribice v okolici Jelševnika in Dobljice, in to na državni ravni, saj gre za edini znani habitat črne človeške ribice na svetu. Znana so dejstva ogrožanja habitata in vplivnega zaledja, ki kličejo po aktivnem varstvu. Minilo je že več kot deset let, odkar so bile oddane strokovne osnove za razglasitev na Ministrstvo za okolje in prostor. Razočarana sem, da se ne najde toliko zagnanosti in da to ogroženo območje ne dobi normativnega varstva, s predpisanimi režimi, ki bi prepovedali škodljive posege in dejavnosti. Ni mi razumljivo, da se ne da tako pomembne lokacije zavarovati, da bi lahko prepovedali takšno ravnanja, čeprav se ve, da previsoka vsebnost nitratov ogroža človeško ribico.

Prav tako bi veljalo voditi aktivnosti na področju normativnega varstva za naravne vrednote, ki so res vredne in posebne ter jim preti ogroženost, npr. Divji potok, reka Krka, številna mokrišča ... Z naravovarstveno vztrajnostjo in s strokovnimi argumenti je mogoča pot do pravnega akta in tako si dolgoročno uspešnejši. Vsekakor bi pri vrednejših delih narave veljalo vlagati napore za normativno varstvo. Moramo se zavedati, da vlada sla po kapitalu, zato je nujno pravno sprejeto orodje, ki nam ga narekuje Zakon o ohranjanju narave.

Bi izpostavili še kaj?

Zagotovo velja izpostaviti tudi uspešne projektne zgodbe.

V okviru projekta Viri življenja smo uspešno evidentirali vodne vire in kar nekaj objektov revitalizirali. Dobro se je izteklo tudi na območju Kanižarice. Kanižariško jezero so želeli sanirati z zasutjem, vendar nam je del uspelo ohraniti kot naravni habitat.

V okviru projekta Revitalizacija belokranjskih steljnikov smo uspešno ohranili nekaj steljnikov, ki se vzorčno vzdržujejo še danes.

Za vse naravovarstvene aktivnosti, ki smo jih izvajali, je bilo sčasoma potrjeno, da so šle v pravo smer. V Beli krajini pa je izjemen sad dolgoletnih prizadevanj in sodelovanja različnih naravoslovnih strok ustanovljeni Center narave Bele krajine z vrhunsko predstavitevijo narave Bele krajine v Muzejski hiši v Semiču.

Je bilo vaše osebno poslanstvo izpolnjeno?

Poslanstvo je bilo izpolnjeno. Sodelovala sem z izjemno ekipo, predano varstvu narave. Med nami so vladali medsebojno zaupanje, spoštovanje in doslednost. Ponosna sem, da sem soustvarjala naravovarstvo v zgodovini Zavoda RS za varstvo narave od vsega začetka, da so glavni izzivi zaživel ter da so jih sprejeli ljudje in stroka ter da se je z njimi poistovetila tudi lokalna skupnost. Ohranjena in dobro predstavljena narava je postala vabljiva turistična destinacija. Bela krajina je z ohranjenimi in vrednimi območji narave gotovo bogatejša in nudi številne izzive razvoju, ampak le, če jih bomo znali usvojiti, razumeti in z njimi rasti.

Z Miro Ivanovič, vodjo Območne enote Novo mesto do leta 2014,
se je pogovarjala Barbara Kink decembra 2021.